

امین محمدی

هرسین
در سطور رنگ پریده
(تاریخ هرسین در دوره قاجار)

سرشناسه:	محمدي، امين، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پديدآور:	هرسين در سطور رنگ پریده: (تاريخ هرسين در دوره قاجار) / امين محمدي؛ ويراستار مرضيه ثمره حسيني.
مشخصات نشر:	تهران: نشر مورخان، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهري:	۴۰۸ ص.؛ مصور.؛ ۲۱×۱۴ س.م.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۷۹۷۷-۸-۳
وضعيت فهرست نويسي:	فبا
يادداشت:	کتابنامه: ص. ۳۸۵.
يادداشت:	نمايه.
موضوع:	هرسين -- تاريخ
موضوع:	Harsin (Iran) -- History
موضوع:	ايران -- تاريخ -- قاجاريان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق.
موضوع:	Qajars -- History -- Iran، ۱۷۷۹ - ۱۹۲۵
شماره افزوده:	ثمره حسيني، مرضيه، ويراستار
رده بندي کنگره:	DSR2۱۲۷ / م۳ ۱۳۹۷
ردیف ديگر:	۹۵۵/۴۴۲۳
شماره کتاسي ملي:	۵۱۳۷۲۶۱

هرسين در سطور رنگ پریده

تاريخ هرسين در دوره قاجار

تأليف: امين محمدي

ويراستار: مرضيه ثمره حسيني

نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۷

طراحي جلد: فرود عباسي

صفحه آرايي: امير نيکبخت

ناظر چاپ: سيد حميد جوکار

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قيمت: ۳۵۰۰۰۰ ريال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۹۷۷-۸-۳

وب سايت: www.movarekhan.com

ايميل: movarekhan.publication@gmail.com

کليه حقوق براي ناشر محفوظ است و هرگونه سوء استفاده، براساس قانون کپی رایت از طريق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱۰.....	مقدمه
۱۵.....	فصل اول: پیشینه پژوهش و معرفی منابع
۱۶.....	پیشینه پژوهش
۱۶.....	هرسین در گستره تاریخ
۲۰.....	پژوهشی میان رشته‌ای در تاریخ و فرهنگ شهر هرسین
۲۳.....	منابع
۲۷.....	فصل دوم: هرسین از آغاز تا پایان دوره زندیه
۲۸.....	هرسین از آغاز سقوط شاهنشاهی ساسانی
۳۳.....	هرسین از ورود اسلام تا پایان آق‌قویونلوها
۳۲.....	هرسین در دوره صفویه
۴۷.....	هرسین در دوره افشار و زندیه
۵۱.....	فصل سوم: جغرافیای طبیعی و انسانی هرسین در دوره قاجار
۵۲.....	جغرافیای طبیعی
۵۴.....	موقعیت جغرافیایی و استراتژیک
۵۶.....	محدوده جغرافیایی
۵۹.....	جمعیت
۶۱.....	ایل کاکاوند
۶۹.....	فصل چهارم: اوضاع مذهبی و فرهنگی هرسین در دوره قاجار
۷۰.....	اوضاع مذهبی
۷۳.....	اوضاع فرهنگی
۷۵.....	فصل پنجم: اوضاع اقتصادی هرسین در دوره قاجار
۷۶.....	باغ و باغ‌داری
۷۷.....	دامداری
۷۸.....	مشاغل حکومتی
۸۰.....	اصناف
۸۱.....	کشاورزی
۸۲.....	اراضی خالصه هرسین
۸۴.....	مالیات هرسین

۸۷	فصل ششم: اوضاع سیاسی هرسین در دوره قاجار
۸۸	مقدمه
۹۵	نقی خان هرسینی
۹۸	شاهزاده شاهرخ میرزا
۹۹	نقی خان سرهنگ
۹۹	احمدخان ضرغام الایاله
۱۰۱	اعظم السلطنه کاکاوند
۱۰۲	تلاش برای کسب قدرت
۱۰۵	اعظم السلطنه کاکاوند و غائله سالارالدوله
۱۰۹	اعظم السلطنه و وقایع جنگ جهانی اول
۱۱۷	نظم السلطنه و حکومت مرکزی
۱۲۲	اعظم السلطنه کاکاوند و درگیری با نظرعلی خان امیر اشرف
۱۲۵	پایان کار آخرین خان قدرتمند کاکاوند
۱۲۷	سخن آخر
۱۲۸	خیرالله خان سیراس
۱۲۹	میرزا هادی خان منتصر ملک
۱۳۰	عبدالباقی قاضی
۱۳۳	فصل هفتم: هرسین و مجلس شورای ملی
۱۳۴	مقدمه
۱۳۶	دوره چهارم مجلس شورای ملی
۱۴۰	دوره پنجم مجلس شورای ملی
۱۴۳	فصل هشتم: از ماجرای شیخ یوسف کنگاوری تا زندگی خالو قربان هرسینی ..
۱۴۴	ماجرای شیخ یوسف کنگاوری
۱۴۵	پست دولتی در هرسین
۱۴۶	وبای عالمگیر
۱۴۶	خالو قربان هرسینی
۱۴۹	خالو قربان و واقعه جنگل
۱۵۸	خالو قربان و جنگ با اسماعیل آقا سیمکو
۱۶۰	پایان کار چریک هرسینی
۱۶۲	سخن آخر
۱۶۵	پیوست ۱: بازخوانی و تصاویر اسناد تاریخی هرسین

۱۶۶		مقدمه
۱۶۹		اراضی خالصه هرسین
۱۹۸		پُست دولتی هرسین
۲۰۴		مالیات هرسین (بخش اول)
۲۲۳		مالیات هرسین (بخش دوم)
۲۷۱		مالیه هرسین
۲۹۵		هرسین و مجلس شورای ملی
۲۹۸		حُکام هرسین
۳۰۷		نقد خان هرسینی
۳۱۴		بافر خان اعظم السلطنه
۳۳۵		کاکاونا
۳۶۴		خالو بان هرسی
۳۷۱		اسناد متعلقه
۳۷۷		پیوست ۲: هرسین و کاکاوند، و زنامه‌های دوره قاجار
۳۸۵		فهرست منابع
۳۹۳		نمایه

هرسین یکی از شهرهای مهم استان کرمانشاه با تاریخی کهن است که به دلیل فقر منابع تاکنون کمتر مورد توجه تاریخ‌پژوهان قرار گرفته است. اندک پژوهشگرانی که تاکنون به تاریخ این دیار پرداخته‌اند به دلیل کمبود منابع تنها به معرفی آثار تاریخی آن دست زده‌اند یا براساس چند سند خاندانی اشاره‌هایی به برخی رویدادها در مهم دوره قاجار داشته‌اند.^۱ از مهم‌ترین عواملی که باعث شده است هرسین نسبت به شهرهایی چون کنگاور، صحنه و سرپل‌زهاب^۲ از منابع تاریخی کمتر برخوردار باشد، موقعیت جغرافیایی این شهر است.

هرسین نسبت به شاهراه بغداد به تهران و راه زاری، سمت عتبات عالیات و مکه وضعیتی حاشیه‌ای دارد. در نتیجه این وضعیت در آثار جغرافیایی نویسان، سیاحان، ماموران سیاسی، بازرگانان و زائران که آثارشان از منابع اصلی نگارش تاریخ محلی است، کمتر ردپایی از اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی این شهر می‌توان دید.

۱. در مبحث «پیشینه پژوهش» شرحی از این آثار ارائه شده است.

۲. املائی این شهر به صورت «ذهاب» نادرست است. نگاه کنید به: قنبری، صباح و صباح خسروی‌زاده، پژوهشی در تاریخ سرپل‌زهاب، تهران: تمدن پارس، ۱۳۹۱.

از آنجا که هرسین مانند اغلب شهرهای کرمانشاه فاقد تاریخ‌نگاری محلی است، نگارش تاریخ محلی^۱ این شهر برای تاریخ‌پژوهان بسیار دشوار است. در چنین وضعی، برای نگارش تاریخ هرسین ناگزیر باید به سراغ اسناد تاریخی رفت. اسناد تاریخی به عنوان مهم‌ترین منبع نگارش پژوهش‌های تاریخی، اطلاعات بسیاری را در زمینه اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی شهرهای مختلف در خود جای داده‌اند. برای استخراج دقیق این اطلاعات باید دانش سندشناسی بهره گرفت. سندشناسی به مطالعه ماهیت اسناد تاریخی به صورت مستقل می‌پردازد. با بهره‌گیری از این دانش درمی‌یابیم که چگونه می‌توان انواع اسناد تاریخی را از هم تمیز داد و این که هر نوع سند چه اطلاعاتی را در خود دارد.

هدف اصلی نگارش این سطور، توصیف و تحلیل اوضاع سیاسی، اقتصادی، مذهبی و فرهنگی هرسین در دوره قاجار بر اساس اسناد تاریخی موجود در آرشیوهای کشور است. اسناد مورد استفاده برای نگارش این اثر در یک بازه زمانی ده ساله از سه آرشیو مهم «سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران»، «مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی» و «مرکز اسناد وزارت امور خارجه» گردآوری و بررسی شده‌اند.^۲

از آنجایی که تاکنون کتابی جامع در تاریخ هرسین نگارش نیافته است، اهمیت این اثر در گردآوری و استفاده از اسنادی است که در پژوهش‌های دیگر مورد استفاده قرار نگرفته‌اند. مخاطبان اصلی کتاب «هرسین» در سطور رنگ‌پریده در وهله اول اهالی تاریخ‌دوست این شهر هستند؛ اطلاعات گردآوری‌شده در این اثر بی‌گمان بسیاری از آنان را خرسند خواهد کرد. این

۱. تاریخ محلی در سال‌های اخیر به شکل ویژه‌ای مورد توجه پژوهشگران تاریخ قرار گرفته است. اهمیت این شاخه از تاریخ به گونه‌ای است که در این سال‌ها به عنوان گرایشی جدید در دانشگاه‌های کشور تدریس می‌شود و مجلاتی نیز به چاپ مقاله‌هایی با مضامین تاریخ محلی اختصاص پیدا کرده است.

۲. هر قدر زمان بگذرد می‌توانیم امیدوار باشیم که اسناد جدیدی از تاریخ کهن هرسین در دسترس قرار گیرد و بر بخش‌های تاریک و مبهم تاریخ این شهر پرتو بیفتد.

سطور همچنین پژوهشگران و علاقه‌مندان تاریخ هرسین را اقناع خواهد کرد.

رئوس مطالب فصل‌های کتاب

کتاب «هرسین در سطور رنگ‌پریده» در قالب هشت فصل و دو پیوست مهم تدوین شده است:

فصل اول به بررسی پیشینه پژوهش و معرفی منابع مورد استفاده در این کتاب اختصاص دارد. در بخش پیشینه، کتاب‌های «هرسین در گستره تاریخ» و پژوهشی میان‌رشته‌ای در تاریخ و فرهنگ شهر هرسین» معرفی و مورد نقد قرار گرفته‌اند. در بخش معرفی منابع، شرحی از چگونگی گردآوری منابع و معرفی آن‌ها ارائه شده است. محور اصلی بحث در این بخش معرفی اسناد تاریخی مورد استفاده در کتاب است.

در فصل دوم با عنوان «هرسین از آغاز تا پایان دوره زندگی» سیر تاریخی شکل‌گیری هرسین از دوران پیش از تاریخ تا پایان حکومت لک‌زبان زندیه بررسی شده است. این فصل مقدمه‌ای برای ورود به فصول مربوط به تاریخ قاجاریه است. از آنجایی که اطلاعات ما از وضعیت تاریخی هرسین در این بازه زمانی ناچیز است، در این فصل سعی شده است با استفاده دقیق از منابع اندک در دسترس، شرحی قابل قبول از سیر تاریخی هرسین ارائه شود.

فصل سوم کوششی است در جهت تشریح وضعیت آب و هوا، منابع آبی و مراتع، موقعیت استراتژیکی و محدوده جغرافیایی و جمعیت هرسین در دوره قاجار. در این مباحث نیز تلاش شده است از منابع اندک دوره قاجار حداکثر استفاده برده شود. محور اصلی این بخش، محدوده جغرافیایی و جمعیت هرسین در دوره مذکور است. در بحث جمعیت، عشایر که کاربرد به عنوان بزرگ‌ترین و تأثیرگذارترین ساکنان هرسین معرفی و اوضاع آن‌ها بررسی شده است.

فصل چهارم به ترسیم اوضاع فرهنگی و مذهبی هرسین در دوره قاجار پرداخته است. با توجه به فقر شدید منابع، سعی شده است شرحی مختصر

از وضعیت فرهنگی و مذهبی هرسین ارائه شود. مهم‌ترین مباحث در بخش فرهنگی، تأسیس مدرسه امیریه و در بخش مذهبی رد ادعاهای راینو و شیروانی در اعتقادات مذهبی اهالی هرسین است.

فصل پنجم به بررسی اوضاع اقتصادی هرسین در دوره قاجار اختصاص دارد. امور اقتصادی، معیشت و مالیات اصلی‌ترین مباحث این فصل است. کمبود منابع در این فصل نیز عامل اصلی مختصر بودن اطلاعات ارائه شده است.

فصل ششم، مفصل‌ترین فصل کتاب «هرسین در سطور رنگ‌پریده» است. در این فصل تلاش شده است تحولات سیاسی با محوریت شخصیت‌های بزرگ هرسین مورد بررسی قرار گیرند. زندگی و زمانه اعظم السلطنه کاکاوند اصلی‌ترین مبحث این فصل است که تشکیل می‌دهد.

فصل هفتم به بررسی تحولات هرسین در زمان انتخابات مجلس شورای ملی در دوره چهارم و پنجم اختصاص دارد. این فصل می‌توانست در ادامه فصل ششم ذیل مباحث سیاسی قرار گیرد ولی به دلیل اهمیت موضوع و طولانی‌نشدن مطالب، به صورت مستقل ارائه شده است.

فصل هشتم به موضوعاتی می‌پردازد که امکان ارائه آن‌ها در فصول قبلی میسر نبود. مهم‌ترین مبحث این فصل به شرح زندگی و فعالیت‌های خالوقربان هرسینی اختصاص دارد. نقش خالوقربان به عنوان یکی از بزرگان هرسین در وقایع جنگل و جنگ علیه اسماعیل آقا سیمکو در این فصل توصیف و تحلیل شده است.

پیوست اول به بازخوانی مهم‌ترین اسناد تاریخی هرسین در دوره قاجار اختصاص دارد. اطلاعات بسیاری از تاریخ هرسین را می‌توان در لابه‌لای سطور رنگ‌پریده این اسناد به دست آورد که در منابع کلاسیک تاریخ‌نگاری وجود ندارند. بیش از ۹۰ درصد اسناد بازخوانی شده در این پیوست برای اولین بار مورد استفاده قرار می‌گیرند و درصد اندکی از اسناد نیز پیشتر تصاویرشان

در کتاب‌های «هرسین در گستره تاریخ» و «پژوهشی میان‌رشته‌ای در تاریخ و فرهنگ شهر هرسین» چاپ شده است. ملاک ما در انتخاب تصاویر اسناد، اهمیت تاریخی و کیفیت ظاهری آن‌ها بوده است. پیوست دوم به موضوع هرسین و کاکاوند در روزنامه‌های دوره قاجار اختصاص دارد.

سپاسگزاری

ایده نگارش کتابی در تاریخ هرسین در سال ۱۳۸۵ از سوی دکتر محمدباقر رتوقی به من ارائه شد. زمانی که استاد وثوقی از دانشجویان خواستند که ریک از آن‌ها کتابی از تاریخ محل زندگی خود به کتابخانه گروه تاریخ دانشگاه سپاهان بماند، من کتاب «هرسین در گستره تاریخ» را در نظر گرفتم. ایشان پس از تروق کتاب، ضمن تاکید بر اهمیت تاریخ محلی، من را به نگارش کتاب دید. دید در تاریخ هرسین تشویق کردند.

به انجام رسید این کتاب را مدیون کسانی هستم که در گردآوری اسناد تاریخی هرسین صمیمانه همکاری نمودند.

از همکارانم در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران و نیز دکتر علی ططری مدیر مرکز اسناد کتابخانه مجلس شورای اسلامی و آقای علی پویان مهر کارشناس محترم این مرکز اسناد کمال سپاسگزاری را دارم.

از تلاش‌ها و زحمات دوست عزیزم جناب آقای نادر پروانه، مدیر مسئول نشر مورخان در تمامی مراحل چاپ کتاب سپاهان کمال سپاسگزاری دارم.

و قدردان همسر عزیز و مهربانم مرضیه ثمره حبیبی هستم که در تمامی مراحل نگارش این اثر یار و یاورم بود و همچنین با صبر و استقامت، مقابله اسناد و ویرایش نهایی کتاب را به انجام رسانید.

امین محمدی

تهران - زمستان ۱۳۹۶